Suomen ympäristökeskus SYKE
PL 140
00251 HELSINKI

Asiantuntijalausunto

26.4.2018 SYKE-2018-J-90

Eduskunnan ympäristövaliokunta
YmV@eduskunta.fi

Pyyntö 10.4.2017
U 13/2018 vp

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ihmisten käyttöön tarkoitetun veden laadusta (juomavesidirektiivi)

Eduskunnan ympäristövaliokunta on pyytänyt Suomen ympäristökeskusta (SYKE) kuultavaksi ja toimittamaan kirjallisen asiantuntijalausunnon koskien valtioneuvoston U-kirjelmää eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ihmisten käyttöön tarkoitetun veden laadusta.

SYKE tukee valtioneuvoston tavoin direktiivin tavoitteita ihmisten terveyden suojelun edistämiseksi, riskiperusteista lähestymistapaa talousveden laadun turvaamiseksi, sisämarkkinoiden harmonisointia talousveden kanssa kosketuksissa olevien rakennusmateriaalien ja -tuotteiden osalta sekä sitä, että EU:n vakiintuneeseen vesialan lainsäädäntöön kuuluvat direktiivit muodostaisivat toisiaan tukevan kokonaisuuden.

Riskiperusteinen talousveden laadun turvaaminen ja vesipuitedirektiivin täydentäminen

SYKE näkee sosiaali- ja terveysministeriön johdolla laaditun toimenpideohjelman (WSP, Water Safety Plan) hyväksi tavaksi toimeenpanna riskiperusteinen talousveden laadun turvaaminen. Ohjelma on laadittu WHO:n WSP-periaatteiden mukaisesti ja sen tarkoituksena on tunnistaa koko vedentuotannon toimintaympäristöön ja vedentuotantoketjuun liittyvät riskit ja hallita riskejä talousveden laadun turvaamiseksi. Kansallisesti laadittu toimenpideohjelma huomioi vesipolitiikan puitedirektiivin mukaiset vesienhoidon toimenpiteet tärkeänä osana turvallisen talousveden varmistamista.

Laissa vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (1299/2004, VMJL) säädetyssä pohjavesialueen suojelusuunnitelmassa ja talousveden riskienhallintajärjestelmän WSP-ohjelmassa käsitellään osin samoja asioita ja ne tukevat toisiaan. Suojelusuunnitelman valmistelussa tehdään kiinteää yhteistyötä vesihuoltolaitoksen, kunnan ja ELY-keskuksen välillä laadittaessa ehdotuksia tarvittavista toimenpiteistä riskien hallintaan. Kunnalla on keskeinen rooli vesimuodostumien maankäytön suunnittelussa ja ennaltaehkäisevässä riskienhallinnassa.

Suomessa pintavesilaitoksia on 42 kpl, tekopohjavesilaitoksia 30 ja tällä hetkellä toiminnassa olevia pohjavedenottamoita 1800 kpl. Pintavesi- ja tekopohjavesilaitosten osalta raakaveden seurannasta on määrätty vesilain (587/2011) mukaisissa vedenottoluvissa. Nykyisin lupa vaaditaan kaikelle yhdyskuntien vedenhankintaan tarkoitetulle vedenotolle, mutta valtaosa pohjavedenottamoista on otettu käyttöön aikana, jolloin lupakynnyksenä oli 250 m^3/d vedenotto. Vesilain mukainen lupa, johon voi sisältyä myös raakaveden seurantaa koskevia määräyksiä, on voimassa 1000 ottamolla. Laillisia, vaikkakin ilman vedenottolupaa toimivia, yleensä pieniä, pohjavedenottamoita on 800. Suuri osa näistä ottamoista sijoittuu kokoluokkaan 10-100 m^3/d. Näillä ottamoilla ei ole vesilain mukaiseen lupaan perustuvia raakaveden seurantavelvoitteita.

VMJL:n mukainen vesienhoidon riskinarviointi suoritetaan kaikille pohjavesimuodostumille eli yhteensä noin 3800 pohjavesialueelle. Näistä vedenhankintaa varten tärkeitä ovat ne 2100 pohjavesialuetta, joiden vettä käytetään tai jota on tarkoitus käyttää yhdyskunnan vedenhankintaan taikka talousvetenä enemmän kuin keskimäärin 10 m^3/d tai yli viidenkymmenen ihmisen tarpeisiin. VMJL:n mukaista riskinarviointia hyödynnetään WSP:n laadinnassa.

Pohjavesimuodostumien riskinarviointi tehdään kuuden vuoden välein. Riskialueeksi nimetyllä pohja-vesimuodostumalla tulisi toteuttaa toiminnallista seurantaa vähintään kerran vuodessa. Seurattavat parametrit ovat riskiperusteisia. Riskialueilla ei käytetä ryhmittelyä, vaan niillä toteutetaan toiminnallista seurantaa yksilöllisesti. Vedenhankintaa varten tärkeistä pohjavesialueista riskialueita on 340 kpl.

Pohjavesien perusseurannan tiheydeksi on ohjeistettu vähintään kaksi kertaa vuodessa. Perusseurannan paikkoja ovat ympäristöhallinnon seuranta-asemat ja edustavat vedenottoon käytettävät pohjavesimuodostumat, joista vettä otetaan yli 100 m^3/vrk. Perusseurannassa käytetään ryhmittelyä, koska käytännössä on mahdotonta seurata jokaista pohjavesimuodostumaa erikseen. Seurantaan tulisi lisäystä erityisesti ryhmittelyn estämisen seurauksena.

SYKEn näkemyksen mukaan on tarkoituksenmukaista, että riskipohjavesimuodostumalla on yksityiskohtaisia riskiperusteisia seurantavelvoitteita. Jos ei ole todettua riskiä, ei laajempaan seurantaan ole tarvetta. Direktiiviehdotukseen sisältyvä laajempi kaikkien muodostumien systemaattinen seuranta tulisi Suomessa erittäin kalliiksi.

SYKE yhtyy valtioneuvoston näkemykseen siitä, että pilaantumisen ennaltaehkäisy- ja vähentämistoimenpiteistä sekä vesimuodostumiin kohdistuvien paineiden hallintakeinoista olisi lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaisinta säätää yhteisötasolla suoraan vesipuitedirektiivillä tai muilla ympäristön laatua koskevilla direktiiveillä.

WHO:n suositusten huomioon ottaminen

WHO:n suositusten perusteella ihmisten käyttöön tarkoitetun veden laadun arvioimiseksi tarkoitettuihin direktiiviehdotuksen liitteisiin A ja B on lisätty muuttujia. Aiemmin mukana ollut osoitinmuuttujista kertova liite C on poistettu, koska on katsottu, että ne eivät anna terveyteen liittyvää tietoa. SYKEn näkemyksen mukaan poistetuissa parametreissä on myös sellaisia, joiden mukana pitäminen voisi olla perusteltua myös terveyden kannalta. Esimerkiksi pH (vetyionipitoisuus) vaikuttaa välillisesti eri metallien liukenemiseen ja esimerkiksi mangaanin osalta on joissakin tutkimuksissa päätelty sen olevan yhteydessä lasten oppimis- ja käyttäytymishäiriöihin.

Raportointi

Kirjelmästä käy ilmi, että komissio on arvioinut Suomen osalta sen väestön osuudeksi, jonka terveys on mahdollisesti vaarassa talousveden epäpuhtauksien vuoksi 5,5 % eli noin 300 000 henkilöä. Myös artiklan 15 kohdan 1a viittaus ”siitä väestön osuudesta, jolla on mahdollisuus saada ihmisten käyttöön tarkoitettua vettä” antaa ymmärtää, että direktiivin toimeenpanon ulkopuolella ei ole saatavilla turvallista juomavettä. Suomessa laadukas kiinteistökohtainen vedenhankinta on käytössä noin 10 % väestöstä ja alalla tehdään paljon kansallista vesiturvallisuustyötä. SYKEn näkemyksen mukaan direktiivin ulkopuolelle jäävä väestö ei kuulu kategorisesti riskiryhmään. SYKE pitää oikeana valtioneuvoston näkemystä siitä, että Suomessa ollaan jo direktiiviehdotuksen tavoittelemalla tasolla.

Komissio on perustellut ehdotusta tietokokonaisuuksista jäsenvaltioiden raportointivelvoitteiden vähenemisellä. SYKE yhtyy valtioneuvoston näkemykseen siitä, että tietokokonaisuuksien luominen voisi lisätä hallinnollisen työn määrää. Tietojärjestelmä-

kokonaisuuden rakentaminen komission, Euroopan ympäristökeskuksen ja Euroopan tautienehkäisy- ja valvontakeskuksen käyttöön vaatisi huomattavan työmäärän. Samaan tavoitteeseen päästään yhdistämällä tietoja olemassa olevista tietojärjestelmistä ja raportoinneista, kunhan niiden yhteentoimivuudesta huolehditaan. Esitetyissä tiedoissa on myös sellaisia, joiden julkisuus voisi vaarantaa ihmisten käyttöön tarkoitetun veden laadun, esimerkiksi georeferoitujen vedenottopisteiden raportointi.

Tiedottaminen yleisölle

Osa niistä tiedoista (ehdotuksen artikla 14, kohta 1 ja liite IV), jotka ehdotuksen mukaan olisi oltava saatavissa verkossa, on jo nyt saatavissa suoraan eri tahojen ylläpitämistä tietojärjestelmistä ja osa vesilaitoskohtaisesti. Yhteisen tietopalvelun tai alustan toteuttamiseen tarvitaan kuitenkin lisäresursseja.

Niiden tietojen osalta, jotka on toimitettava pyytämättä vedentoimituksen kattaville henkilöille vähintään kerran vuodessa (ehdotuksen artikla 14, kohta 2) SYKE toteaa, että tietoa kotitalouden vedenkulutuksesta ei ole nykyisellään mahdollista toimittaa kaikista talouksista, koska asunto-osakeyhtiöissä ei aina ole huoneistokohtaista vesimittausta.

Direktiiviehdotuksessa korostetusti esiin tuleva juomaveden edullisuus ja hintatiedon toimittamisen tavoite jää epäselväksi. Mikäli hintatiedolla on tarkoitus korostaa veden edullisuutta, voi tämä aiheuttaa painetta pitää veden hinta keinotekoisesti alhaisena, mikä voi heijastua tarpeellisten korjausinvestointien lykkäämisenä ja saneerausvelan kasvuna.

Lausunnon valmisteluun ovat SYKEstä osallistuneet johtava hydrogeologi Ritva Britschgi, suunnitteluinsinööri Johanna Kallio, ylitarkastaja Janne Juvonen, vanhempi tutkija Jari Rintala, tutkija Katri Siimes ja ryhmäpäällikkö Marko Järvinen.